

บทที่ 6

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือซึ่งบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจำนวน 4 เล่ม ได้แก่ ตำนานสุวรรณโคมคำ (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 72 เล่มที่ 45 ของกรมศิลปากร) ตำนานสิงหนวัติกุมาร (ฉบับสอบค้น ของมานิต วัลลิโกดม) ตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย (พระโพธิรังสี ผู้แปล) และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี พ.ศ. 2538) โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตำนานภาคเหนือ ประวัติศาสตร์สภาพสังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือ และแนวคิดการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เพื่อกำหนดขอบเขตและวิธีการวิเคราะห์ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือตามแนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้ ซึ่งปรากฏผลดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ว่า จากการแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ความคิดหลักในตำนาน 2. การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในตำนาน และ 3. การศึกษาบทบาทหน้าที่ของตำนาน ทั้ง 3 ประเด็นนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงตำนานว่าเกิดจากการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ที่บอกเล่าสืบทอดกันมา แล้วนำมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ทำให้ตำนานได้รับการผสมผสานความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมแต่ละสมัยเข้าด้วยกันนั้น ความคิดความเชื่อที่กล่าวถึงนี้ก็คือ แนวความเชื่อแบบเดิม แนวความคิดทางพุทธศาสนา และการผสมผสานแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ก็คือ ความคิดหลักในตำนาน ซึ่งสอดคล้องกับที่อุษณีย์ ธงไชย (2540, หน้า 89) ได้กล่าวไว้ว่า ตำนานปรากฏแนวความคิดทางพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในเนื้อหา การให้คำตอบและการหาเหตุผลของตำนาน จึงเป็นเหตุผลที่ตอบด้วยความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนา ขณะเดียวกันการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เข้ามาไว้ด้วยกัน ตำนานยังได้ผสมผสานความเชื่อและสภาพสังคมของสมัยที่ผู้เขียนมีชีวิตรอยู่ลงไปได้อย่างไม่มีข้อจำกัดเช่นกัน โดยเฉพาะการสร้างภาพของความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในยุคต่าง ๆ ตลอดจนการผสมผสานแนวความเชื่อพุทธศาสนาซึ่งเป็นความเชื่อหลักในระยะนั้นกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน (เรื่องเดียวกัน, หน้า 113) ตำนานมิได้ละทิ้งความเชื่อเดิม แต่สิ่งที่ตำนานทำคือการประนีประนอมความเชื่อเดิมกับความเชื่อของ

พุทธศาสนาลัทธิลัทธิเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และกลายเป็นความเชื่อหลักของสังคมในยุคนั้น (เรื่องเดียวกัน, หน้า 124)

เพราะฉะนั้น โลกทัศน์ของผู้เขียนตำนานที่มีต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นโลกทัศน์ที่มองผ่านการผสมผสานแนวความคิดแบบเดิม และแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน โดยมีแนวความคิดทางพุทธศาสนาเป็นแนวความคิดสำคัญ แนวความคิดความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการกำหนดความคิดของผู้เขียนตำนาน โลกทัศน์สะท้อนให้เห็นแนวความคิดและความเชื่อของผู้เขียนตำนานที่มีต่อมนุษย์ สังคม และสภาพรอบตัวที่เขาอาศัย เห็นได้จากการที่ผู้เขียนตำนานพยายามอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมองผ่านการผสมผสานแนวความคิดความเชื่อทั้งสองประการ ดังที่ลิลี บุตรอินทร์ (2534, หน้า 30-31) ได้กล่าวไว้ว่า โลกทัศน์เป็นประมวลแนวคิดและความเชื่อ ทำหน้าที่กำหนดแบบฉบับ อุดมการณ์ และหลักการ ตลอดจนจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ชาวล้านนาได้มีโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของตัวเอง อันเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมทางความคิดและความเชื่อสืบต่อเนื่องเรื่อยมา วัฒนธรรมในทางความคิดและความเชื่อของชาวล้านนาได้รับการหล่อหลอมมาจากความเชื่อในเรื่องธรรมชาติ เรื่องผีสิงเทวดา เรื่องลึกลับทางไสยศาสตร์ เรื่องโชคลางของขลังทางโหราศาสตร์ และท้ายที่สุดเรื่องความจริงในวงจรของเหตุผลตามแนวปรัชญามนุษยนิยมในพระพุทธศาสนา

ตำนานจึงมีบทบาทหน้าที่ในสังคมในฐานะเป็นบันทึกความคิดของสังคม ช่วยให้เข้าใจระบบคิดของผู้คนในอดีตซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของแนวความคิดความเชื่อทางศาสนา จึงกล่าวได้ว่าตำนานมีหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพราะตำนานจะช่วยอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผิดปกติธรรมดาซึ่งคนไม่สามารถเข้าใจหรือหาคำอธิบายได้ นอกจากนี้ การที่ตำนานมีเนื้อหาแฝงด้วยการอบรมสั่งสอนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามที่สังคมกำหนด ตำนานจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการอบรมระเบียบแกสังคมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2525, หน้า 136) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่แฝงอยู่ในตำนาน ได้แก่ การพยายามตอบคำถามเกี่ยวกับโลกที่อยู่รอบ ๆ ตัว มนุษย์ที่ชาวบ้านไม่สามารถตอบได้ เช่น สิ่งนี้เป็นอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น จะต้องทำอย่างไรกับสิ่งนั้น ตำนานจะอธิบายลักษณะเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผิดปกติธรรมดาซึ่งชาวบ้านยังคงจำกันได้ ตำนานช่วยให้ชาวบ้านโดยเฉพาะเด็กหนุ่มสาวได้เรียนรู้ประเพณีของสังคม ช่วยแนะนำชาวบ้านว่าเขาควรประพฤติปฏิบัติตนเช่นไรในสถานการณ์อย่างหนึ่ง เดือนชาวบ้านไม่ให้ทำอะไรผิดพลาด จึงเรียกได้ว่าตำนานเป็นรูปแบบการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง

กล่าวได้ว่า ตำนานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ของท้องถิ่นและเป็นที่บันทึกของสังคมที่ช่วยให้เข้าใจความคิดความเชื่อของผู้คนในอดีต ความคิดความเชื่อต่าง ๆ นี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านตำนานและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ตลอดจนความนึกคิดของผู้คนใน

สังคมหลายยุคสมัยสืบมา แม้ในปัจจุบันซึ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความเจริญ อาจทำให้ความคิดความเชื่อบางอย่างสูญหายไป แต่ความคิดความเชื่อบางอย่างก็ยังคงอยู่และมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์โดยที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้คำอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ การทำนายทายทัก คาถาอาคม เครื่องรางของขลัง เป็นต้น มนุษย์จึงมีพื้นฐานความคิดความเชื่อที่สืบทอดมาแต่อดีต การศึกษาด้านานได้ช่วยให้รู้คุณค่าของอดีตและทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และจะมีประโยชน์อย่างยิ่งหากเราได้รู้จักนำข้อมูลความรู้และข้อคิดที่มีอยู่ในตำนานมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

อภิปรายแนวการจัดการเรียนการสอน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนตำนาน โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสอบประกอบกับการสอนโดยวิธีร่วมมือ ทั้งนี้อาศัยแนวคิดทฤษฎีตามปรัชญา Constructivism เป็นแนวคิดพื้นฐาน ผู้วิจัยได้นำแนวทางการจัดการเรียนการสอนตำนาน และแบบประเมินประกอบการพิจารณาความเหมาะสมเกี่ยวกับแนวการจัดการเรียนการสอนตำนาน ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน พิจารณาความเหมาะสมและสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในส่วนของตำนาน การเลือกแนวทางการสอนตำนาน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า

1. ประเด็นในการประเมินที่จัดอยู่ในระดับปานกลางและดี ได้แก่ การจัดทำแนวการสอน ดำเนินตามหลักการในข้อ 1. ระยะเวลาที่กำหนดในแผนการสอนมีความเหมาะสม เนื้อหาวิชามีความยากง่ายเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสื่อการเรียนมีความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ประเด็นในการประเมินที่จัดอยู่ในระดับดี ได้แก่ แนวการสอนที่นำมามีหลักการเหมาะสม จุดประสงค์การเรียนรู้มีความสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนมีขั้นตอนที่ชัดเจนและมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน
3. ประเด็นในการประเมินที่จัดอยู่ในระดับดีและดีมาก ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และหลักการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การคิดวิเคราะห์และวิจารณ์ และฝึกปฏิบัติได้ และการประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาวิชาที่สอน

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. การศึกษาด้านานควรให้นักเรียนมีโอกาสไปศึกษาตามแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น หรือชุมชนเพื่อนักเรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของด้านาน และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
2. ในส่วนของการเสนอแนะการจัดการเรียนการสอนด้านานในงานวิจัยนี้ การเลือกด้านานที่จะนำมาสอนในชั้นเรียน ควรมีความสอดคล้องกับด้านานที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ด้วย
3. ในการสอนด้านาน หากเป็นนักเรียนที่มีความคุ้นเคยกับการเรียนการสอนในรูปแบบที่นำเสนอนี้มาก่อน ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จได้

ในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น ท 035 ซึ่งได้เรียบเรียงขึ้นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนศึกษาเพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ภาษิต สำนวน ด้านาน นิทาน นิยาย เรื่องเล่า เพื่อให้ทราบที่มา เนื้อหา คำศัพท์ สำนวน ความหมาย และอิทธิพลที่มีต่อการดำรงชีวิต เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่า รวมทั้งช่วยกันอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นของไทย

แนวการสอนฉบับนี้ เป็นเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวรรณกรรมท้องถิ่นเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านานภาคเหนือ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนว Constructivism ประกอบกับวิธีการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method) และการสอนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) นำมาประยุกต์ใช้กับการสอนเนื้อหาในรายวิชาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องตามแนวทางของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย (สนิท สัตยโกศล, 2538, หน้า 16-17) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ สามารถเข้าใจ และวิเคราะห์เรื่องราวที่ได้ฟังหรืออ่าน การเรียนการสอนจึงต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิด อภิปรายโต้แย้ง โดยใช้เหตุผล ตลอดจนสามารถสร้างและค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันจุดเน้นของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ที่มุ่งให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ย่อมทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเอง อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วรรณกรรมในท้องถิ่นของตนต่อไป

การสอนแบบสืบสอบจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความเข้าใจ เพราะผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ จัดระบบความคิด เพื่ออธิบายอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนจึงค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

โดยเฉพาะการเรียนโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม จะช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการร่วมมือกันทำงาน ผู้เรียนจะมีความคิดกว้างขวาง ได้พัฒนาสติปัญญา ทักษะการเรียนรู้ ตลอดจนทักษะทางสังคม ต่าง ๆ อื่นๆ แนวการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวเป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับครู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาที่สอน การจัดเวลา สภาพของผู้เรียนซึ่งมีความแตกต่างกัน รวมถึงสภาพท้องถิ่น และการจัดหาสื่อการเรียนการสอนด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ด้านานภาคเหนือ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรศึกษาวิเคราะห์ความคิดหลักและโลกทัศน์ที่ปรากฏในตำนาน เช่น ตำนานเกี่ยวกับบุคคล ตำนานเกี่ยวกับปฐพีวัตถุและปฐพีสถาน เป็นต้น ของภาคต่าง ๆ และเปรียบเทียบเพื่อหาข้อสนับสนุนในแง่ที่ว่าพุทธศาสนามีส่วนในการกำหนดความคิดความเชื่อของคนในทุกภาค
2. ควรมีการรวบรวมตำนานที่เป็นมุขปาฐะเพื่อนำมาศึกษาบริบทของการเล่าตำนาน (ผู้เล่า-ผู้ฟังตำนาน โอกาสและสถานที่ที่มีการเล่าตำนาน และจุดมุ่งหมายที่เล่าตำนาน) อันจะบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับสังคม และยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาว่าปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกันย่อมทำให้ตำนานเรื่องเดียวกันมีเนื้อความที่แตกต่างกันไป
3. ควรมีการรวบรวมแนวปฏิบัติของสังคมที่ปรากฏอยู่ในตำนาน เพื่อศึกษาดูว่าแนวปฏิบัติที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมสมัยก่อนยังคงมีอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างไร และควรมีการนำแนวปฏิบัติที่สังคมเห็นว่าดีงามและถูกต้องมาสอดแทรกในการสอนในรายวิชาอื่น ๆ โดยมีการศึกษาและเลือกแนวทางในการถ่ายทอดที่มีความเหมาะสม
4. ควรมีการนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนตำนานในรูปแบบอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนการสอนตำนาน ซึ่งมีความหมายตั้งแต่การเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน รวมถึงการศึกษาวิธีการปฏิบัติของผู้เป็นภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถที่ตนเองมีอยู่ไปยังบุคคลอื่น แล้วนำวิธีการดังกล่าวมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนในลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ความเข้าใจ กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการสร้างเจตคติ เป็นต้น และน่าจะมีการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวไปทดลองปฏิบัติจริง

5. ควรมีการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนตำนานที่ได้นำเสนอในงานวิจัยนี้ ไปทดลองปฏิบัติจริง เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในส่วนของตำนานกับการเลือกแนวทางการสอนตำนานและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนสอน เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไข อันจะมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตำนานมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับตำนานที่เป็นมุขปาฐะในเชิงโครงสร้างหน้าที่ อาจศึกษาในด้านบริบทของการเล่าตำนาน (ผู้เล่า-ผู้ฟังตำนาน โอกาสและสถานที่ที่มีการเล่าตำนาน และจุดมุ่งหมายที่เล่าตำนาน) อันจะบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับสังคม และยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาว่าปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกันย่อมทำให้ตำนานเรื่องเดียวกันมีเนื้อความที่แตกต่างกันไป หรือศึกษาในด้านความสัมพันธ์ของตำนานกับส่วนต่าง ๆ ในสังคม กล่าวคือ ทุกสิ่งที่เป็นวิถีชีวิตที่แวดล้อมตำนานอยู่ ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นบทบาทสำคัญของตำนานในสังคม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น